

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SOLIQ SIYOSATINI IQTISODIY VA IJTIMOIIY
RIVOJLANISHIDAGI O‘RNI****Nusratullayev Burxonjon Baxromjon o‘g‘li**

Qo‘qon Universiteti, Turizm va iqtisodiyot kafedrası

Moliya yo‘nalishi 4-kurs talabasi

[Gmail:burxonjon505@gmail.com](mailto:burxonjon505@gmail.com)

Annotatsiya: O‘zbekiston Respublikasining soliq siyosati mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Tadqiqotning asosiy maqsadi uning samaradorligini nazariy va amaliy nuqtai nazardan kengaytirish, sohadagi tushunchalarniyanaada boyitishdir. Bu soliq tizimini modernizatsiya qilishning potentsial usullarini batafsil tahlil qilish, soliq bilan bog‘liq mavjud muammolarni hal qilish bo‘yicha tavsiyalar berish, xulosalar ishlab chiqish va iqtisodiyotni tartibli rivojlantirish uchun soliq siyosatining samarali fiskal mexanizmidan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Yakuniy maqsad bilimga asoslangan innovatsion iqtisodiyot asosida uzoq muddatli stsenariylarni shakllantirish, farovon va ijtimoiy yo‘naltirilgan davlat barpo etish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishdan iborat.

Kalit so‘zlar: soliq siyosati, iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, fiskal mexanizm, innovatsion iqtisodiyot, uzoq muddatli stsenariylar, ijtimoiy orientatsiya

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida soliq siyosatining o‘rni, mamlakatimiz ko‘plab davlatlar singari, soliq siyosatidan o‘zining iqtisodiy va ijtimoiy manzarasiga ta‘sir ko‘rsatishning hal qiluvchi vositasi sifatida foydalanadi. Ushbu kirish bobida soliq siyosati O‘zbekiston taraqqiyotida qanday ko‘p qirrali rol o‘ynashi ko‘rib chiqiladi. Biz soliq siyosatining iqtisodiy o‘rishni rag‘batlantirish usullarini o‘rganishdan boshlaymiz. Bunda soliq imtiyozlari tadbirkorlikni qanday rag‘batlantirish, xorijiy sarmoyani jalb qilish va muayyan tarmoqlarni rivojlantirishni o‘rganishni o‘z ichiga oladi. Soliq tuzilmalarining O‘zbekiston iqtisodiyotida resurslar taqsimoti va samaradorligiga qanday ta‘sir qilishi mumkinligini tahlil qilamiz. Ta‘lim, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy ta‘minot kabi ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish uchun soliq tushumlari qanday ishlatilishini o‘rganamiz. Soliq adolati tushunchasi va uning daromadlar tengsizligiga ta‘siri ham ko‘rib chiqiladi. O‘zbekiston soliq siyosatining ham iqtisodiy, ham ijtimoiy jihatlarini o‘rganib, uning mamlakat taraqqiyotidagi ahamiyatini har tomonlama tushunishga qaratilgan. O‘zbekiston soliq tizimi oldida turgan asosiy vazifalar va imkoniyatlarni bayon qilish bilan yakunlaymiz.

Ushbu sohani yanada rivojlantirish maqsadida mamlakatimiz Prezidenti soliq siyosatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi 26.09.2019 yildagi PF-5837-son farmonida ham ko‘rishimiz mumkin¹. O‘zbekiston Respublikasining Soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi doirasida soliq yukini kamaytirish va tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortishdagi nomutanosibliklarni qisqartirish bo‘yicha choralar amalga oshirildi.

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 26.09.2019 yildagi PF-5837-son, <https://lex.uz/docs/-4529995>

O‘zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida soliq siyosatining rolini tahlil qilish soliqqa tortish tuzilmasi, soliq yig‘ish samaradorligi, tadbirkorlik sub’ektlariga ta’siri, investitsiya muhiti, davlat daromadlarini shakllantirish, ijtimoiy ta’minot dasturlari kabi turli jihatlarni o‘rganishni nazarda tutadi. Bu omillarning har biri O‘zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga qanday hissa qo‘shishini quyida ko‘rib chiqamiz:

Soliq tuzilmasi O‘zbekistondagi soliqqa tortish tuzilmasi daromad solig‘i, yuridik shaxslar solig‘i, qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS), mol-mulk solig‘i, bojxona to‘lovlari kabi turli soliqlarni o‘z ichiga oladi. Soliq yukining turli tarmoqlar va daromadlar guruhlari bo‘yicha taqsimlanishini tahlil qilish adolatni ta’minlash uchun zarurdir.

Soliq undirish samaradorligi soliq yig‘ish mexanizmlari davlat xizmatlarini va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish uchun davlatning yetarli daromad olishini ta’minlaydi. Buning uchun samarali ma’murchilik, soliq qonunchiligining ijrosini ta’minlash, soliq to‘lashdan bo‘yin tovlashdan qochishga qarshi kurashish choralari ko‘rish zarur.

Soliq siyosati biznes yuritish xarajatlari, investitsiya qarorlari va umumiy raqobatbardoshlikka ta’sir qilish orqali biznes muhitiga bevosita ta’sir qiladi. Yuqori soliq stavkalari yoki murakkab soliq qoidalarini tadbirkorlikni to‘xtatib, biznesning rivojlanishiga to‘sqinlik qilishi mumkin, yaxshi ishlab chiqilgan soliq imtiyozlari esa investitsiyalar va innovatsiyalarni rag‘batlantirishi mumkin.

Investitsion muhit qulay soliq siyosati xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va soliqni ayrim tarmoqlar yoki hududlar uchun soliq stavkalarini pasaytirish va soddalashtirilgan soliq tartib-qoidalarini taqdim etish orqali ichki investitsiyalarni rag‘batlantirishi mumkin. Soliq siyosatining investitsion muhitga ta’sirini baholash iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantirish va yangi ish o‘rinlari yaratish uchun juda muhimdir.

Davlat daromadlarini shakllantirishda soliq tushumlari davlat daromadlarining muhim manbai bo‘lib, u ta’lim, sog‘liqni saqlash, infratuzilma va ijtimoiy ta’minot dasturlariga davlat xarajatlarini moliyalashtiradi. Turli soliqlarning davlat daromadlariga qo‘shgan hissasini va ularning uzoq muddatda barqarorligini tahlil qilish fiskal rejalashtirish va byudjetni boshqarish uchun muhim ahamiyatga ega.

Ijtimoiy ta’minot dasturlarida soliq siyosati pul o‘tkazmalari, subsidiyalar va sog‘liqni saqlash xizmatlari kabi ijtimoiy ta’minot dasturlari orqali daromadlarni qayta taqsimlash va ijtimoiy-iqtisodiy tengsizliklarni kamaytirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ushbu dasturlarning qashshoqlikni yumshatish uchun ahamiyatlidir, muhim xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash va ijtimoiy hamjihatlikni rag‘batlantirishdagi samaradorligini baholash inklyuziv rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida soliq siyosatining rolini tahlil qilishda mamlakatning o‘ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy sharoiti, institutsional salohiyati va rivojlanish ustuvor yo‘nalishlarini hisobga olish muhimdir. Siyosat bo‘yicha tavsiyalar soliq tizimini soddalashtirish, soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirish, investitsiyalar uchun qulay bo‘lgan qoidalarni ilgari surish, ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlarini kuchaytirish va fiskal boshqaruvda shaffoflik ta’minlashni o‘z ichiga olishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston Respublikasining soliq siyosati ham iqtisodiy, ham ijtimoiy taraqqiyotda hal qiluvchi o‘rin tutadi. Soliqqa tortishning turli jabhalarini, jumladan, uning tuzilishi, undirish samaradorligi, biznes va investitsiya muhitiga ta‘siri, daromadlar hosil qilish va ijtimoiy ta‘minot dasturlarini qo‘llab-quvvatlashni tahlil qilish orqali ko‘rinib turibdiki, soliq siyosati mamlakatning rivojlanish traektoriyasini sezilarli darajada shakllantiradi.

O‘zbekistonning soliq siyosati biznes muhitiga bevosita ta‘sir ko‘rsatib, investitsiya qarorlari, tadbirkorlik va umumiy raqobatbardoshlikka ta‘sir qiladi. Ishlab chiqilgan soliq imtiyozlari investitsiyalar va innovatsiyalarni rag‘batlantirishi mumkin, og‘ir soliq rejimlari esa iqtisodiy o‘sishni to‘xtatishi mumkin. Bundan tashqari, soliq yig‘ish mexanizmlarining samaradorligi hukumatning muhim davlat xizmatlari va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish uchun yetarli daromad olishini ta‘minlaydi.

Bundan tashqari, soliq siyosati ijtimoiy farovonlik dasturlariga chuqur ta‘sir ko‘rsatib, qashshoqlikni bartaraf etishga, sog‘liqni saqlash va ta‘limdan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilashga va umumiy ijtimoiy birdamlikka hissa qo‘shadi. Daromadlarni qayta taqsimlash va ijtimoiy-iqtisodiy tengsizliklarni kamaytirish orqali soliq siyosati inklyuziv rivojlanishga yordam berishi va aholi farovonligini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Ushbu kuzatishlarni hisobga olgan holda, O‘zbekiston o‘zining rivojlanish maqsadlariga yanada mos kelishi uchun soliq siyosatini baholash va takomillashtirishni davom ettirishi zarur. Bu soliq tizimini soddalashtirish, soliq ma‘muriyatchiligini takomillashtirish, investitsiyalar uchun qulay bo‘lgan me‘yoriy-huquqiy hujjatlarni ilgari surish, ijtimoiy himoya tarmoqlarini kuchaytirish va fiskal boshqaruvda shaffoflik ta‘minlashni o‘z ichiga olishi mumkin. Bu orqali O‘zbekiston barqaror iqtisodiy o‘sish va ijtimoiy taraqqiyotni ta‘minlash uchun soliq siyosatining barcha imkoniyatlaridan foydalanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abdug‘aniyeva Xumora Baxtiyor qizi, O‘roqov Uchqun Yunusovich. Davlat maqsadli jamg‘armalarining iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati va so‘ngi yillardagi o‘zgarishlar. Journal of new century innovations. Volume –6_Issue-7_Iyun_2022
2. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Darslik. Toshkent Moliya instituti. Toshkent: "Noshir", 2011-712 b.
3. Б.К.Гайибназаров, Н.Х.Хайдаров. Объективная статистика-барометр отражения социально-экономического развития страны. 2019
4. G.G.Nazarova, N.X.Haydarov, M.Akbarov. Xalqaro iqtisodiy munosabatlar. -T.: MChJ "RAM-S", 2007
5. G.G.Nazarova, N.X.Haydarov. International economic relations. Educational Manual. TDIU, 2005
6. Malikov T.S., Jalilov P.T. Byudjet –soliq siyosati. –T.: Sharq. 2011 -472 b.
7. T.Malikov, N.Haydarov. Davlat byudjeti. T.: "IQTISOD-MOLIYA, 2007
8. T.Malikov, N.Haydarov. Byudjet: tizimi, tuzilmasi, jarayoni. 2007
9. Haydarov N.X. Moliya: umumdavlat moliyasi. T.: Iqtisod-moliya, 2009

10. N.Xaydarov. Soliqlar va soliqqa tortish masalalari. Toshkent: Akademiya, 2007
11. Uroqov Uchqun, Yuldasheva Nadira, Nuritdinova Vasila, Tukhtabayeva Sogdiana. Budgetary methods for local budgets. Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems. DOI: 10.5373/JARDCS/V12I6/ S20201165
12. У.Ю. Уроков. Пути повышения независимости местных бюджетов. Автореферат доктора философских наук, 2020
13. Uroqov Uchqun. Increasing the independence of local budgets in the social and economic development of the regions. // International Journal of Economics, Commerce and Management. United Kingdom ISSN 2348 0386 Vol.VII, Issue12, December 2019
14. Urokov Uchkun Yunusovich, Toshmatova Rano Gaipovna, Sharapova Mashhura Azadovna, Ismailova Nasiba Komiljonovna, Isaev Husan Mansurovich. Matters of revenue generation and cost optimization while increasing the efficiency of the state budget. Journal of Hunan University (Natural Sciences) Vol. 48. No. 12. December 2021
15. Уроков У.Ю., Юлдашева Н.В. Пути повышения финансовой самостоятельности местных бюджетов Республики Узбекистан // Интернаука: электрон. научн. журн. 2022. No 3(226).
16. U.Yu. O„roqov, J.A.Yomg,irov. Mahalliy byudjetlar barqarorligini ta„minlash masalalari. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). 2022
17. У.Ўроқов. Давлат харидлари тизими: кеча ва бугун. «Бозор, пул ва кредит» журнали, 8-сон, 2018 й.
18. U.O„roqov, Sh.A.Rayimqulova. O„zbekistonda qulay investitsiya muhitini shakllantirish masalalari. Science and Education, 2022
19. U. O„roqov, Tursunova Zulayho Abdujobir qizi. O„zbekistonda davlat tashqi qarzini samarali boshqarishda davlat qarziga xizmat ko„rsatish kafolat jamg„armasining o„rni. Science and Education, 2022
20. O„roqov Uchqun Yunusovich, Abduazimova Farzona Axmadqul qizi. Davlat maqsadli jamg„armalarining mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishdagi ahamiyati. Science and Education, 2022
21. O„zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 26.09.2019 yildagi PF-5837-son, <https://lex.uz/docs/-4529995>